

державної влади про вчинене та сприяв відверненню шкоди інтересам України». Такий підхід дозволить особі, яка вже зробила перші кроки на злочинному шляху, своєчасно зупинитись і не вчинити непоправного. Схожа ситуація з ч.2 ст. 114 КК України, яка передбачає спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності за шпигунство: «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено заподіяння шкоди інтересам України». У цьому випадку питання про звільнення особи від відповідальності ставиться в залежність не тільки від її власної поведінки, а й від дій представників органів державної влади, оскільки саме вони повинні вжити необхідних заходів. А як бути в ситуації, коли, наприклад, особа припинила шпигунську діяльність, добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, але внаслідок несвоєчасних та некомпетентних дій їх окремих працівників заподіяння шкоди інтересам України відвернено не було? Тоді, виходячи з тексту ч.2 ст. 114 КК України, для звільнення від кримінальної відповідальності немає підстав, оскільки шкода інтересам України була заподіяна. Але хіба можна ставити питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності в залежність від дій інших осіб, до яких вона не має відношення? Це суперечить цілому ряду статей Загальної частини КК України, які підкреслюють особистий характер кримінальної відповідальності (зокрема, ст.ст. 2, 11 та ін.). Таким чином, більш вдалою, на нашу думку, редакцією ч.2 ст. 114 може бути наступна: «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, добровільно повідомила органи державної влади про вчинене та сприяла відверненню заподіяння шкоди інтересам України». Потрібно звернути увагу і на ст. 113 КК України, яка не передбачає посиленої відповідальності за настання конкретних наслідків диверсії (загибель людей і т.п.). Виходить, що незалежно від їх тяжкості максимальна межа покарання не перевищить п'ятнадцяти років позбавлення волі, що неприпустимо, враховуючи специфіку цього злочину. До речі, ч. 3 ст. 258 КК враховує подібні нюанси і за терористичний акт, що призвів до загибелі людини передбачає, в т.ч. й довічне позбавлення волі. Все це, у свою чергу, вимагає доповнення ст. 113 КК України частиною другою, яка буде передбачати підвищену відповідальність за подібні випадки: «Дії, передбачені частиною першою цієї статті, які призвели до вказаних в ній наслідків, - караються позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі».

Деякі питання створення передумов відміни смертної кари в Україні

Корчинський В.О., професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Розпад СРСР та здобуття Україною незалежності відразу привели до сприйняття ідей лібералізації вітчизняного кримінального законодавства та вилучення так званої вищої міри з переліку покарань. Упродовж 1991-2000 рр. в Україні смертна кара існувала «як виняткова міра покарання» у формі

розстрілу. Це покарання встановлювалося за особливо небезпечні злочини проти держави, проти життя, правосуддя, за військові злочини (в умовах воєнного стану чи бойової обстановки).

Кримінальний кодекс України 2001 року виключив смертну кару з переліку покарань. Своєрідною вищою мірою покарання стало довічне позбавлення волі, передбачене статтями 51, 64 КК України.

Прийняття рішення про відмову від застосування смертної кари в Україні безпосередньо пов'язане з прийняттям 28 червня 1996 року Конституції України.

Конституцією утворено принципово нову та якіснішу систему прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Відповідно до статті 27 Основного Закону кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Згідно зі статтею 28 Конституції кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Вияткова міра кримінального покарання – смертна кара суперечила вищевказаним нормам Конституції України та нормам інших міжнародних документів, у тому числі підписаної від імені України 9 листопада 1995 року Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року. У зв'язку з цим з грудня 1996 року до законодавчого скасування цього покарання Президент України запровадив своєрідний мораторій на виконання вироків щодо осіб, засуджених до смертної кари.

Так, Президентом України з грудня 1996 року не було підписано жодного Указу про відхилення клопотань про помилування чи незастосування акту помилування щодо осіб, засуджених до смертної кари. А відповідно до абзацу другого пункту 7 чинного на той час «Положення про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України», виконання вироку щодо особи, засудженої до смертної кари, зупинялось до розгляду клопотання про помилування.

29 грудня 1999 року Конституційним Судом України було прийнято рішення № 11-рп/99 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару). Цим рішенням положення статті 24 Загальної частини та санкцій статей Особливої частини КК України 1960 року, які передбачають смертну кару як вид покарання, було визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Безумовно, що вилучення смертної кари з переліку покарань вітчизняного законодавства відбувалося в тому числі внаслідок процесів євроінтеграції України. Важливу роль у цьому відіграла затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 року «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу», яка прямо передбачала «зближення із сучасною європейською системою права», що, за задумом розробників Концепції, забезпечить приведення вітчизняного законодавства «до рівня, що склався у державах – членах ЄС».

Зрештою, цей рух цей не був одностороннім. Європейське Співтовариство неодноразово давало зрозуміти українській стороні, що

збереження нею смертної кари в переліку кримінальних покарань може поставити нашу країну поза загальноєвропейськими процесами і навіть призвести до зупинення її діяльності в Раді Європи, членом якої Україна стала 9 листопада 1995 року. Віденська декларація наради глав держав – членів Ради Європи ще в 1993 р. визначила загальнообов’язкові вимоги для вступу до РЄ нових членів. Першим у цьому переліку стоїть «приведення політичних інститутів та правової системи у відповідність до принципів демократії, верховенства права і поважання прав людини», найголовнішим з яких, власне, і є право на життя.

Таким чином, 22 лютого 2000 року Законом № 1484-III Україна ратифікувала Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1983 року, який стосується скасування смертної кари (зі змінами, внесеними Протоколом № 11 до цієї Конвенції 1994 року), із збереженням застосування смертної кари тільки за діяння, вчинені під час війни або невідвратної загрози війни.

Законом України № 1483-III «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України» від 22 лютого 2000 року виняткову міру покарання – смертну кару замінено на довічне позбавлення волі.

На виконання цього Закону судами, які розглядали кримінальні справи стосовно осіб, засуджених до смертної кари, і вироків, щодо яких не було виконано, згадану міру покарання замінено на довічне позбавлення волі. Протягом 2001 року 405 особам, засудженим до смертної кари, замінено міру покарання на довічне позбавлення волі. Чинним Кримінальним кодексом України довічне позбавлення волі передбачено в 11 статтях особливої частини.

Відмова України від інституту смертної кари викликала неоднозначну реакцію в суспільстві. Проти неї – переважно з політичних мотивів – висловилися і далі висловлюються представники різних, часто діаметрально протилежних, суспільних організацій і рухів. Так, під час передвиборної кампанії 2007 року вимогу відновлення смертної кари висунула у своїй програмі Комуністична партія України (КПУ).

Популярність гасла відновлення смертної кари зумовлюється не лише збільшенням кількості резонансних злочинів, а й фінансовими міркуваннями. В Україні щороку засуджують до довічного ув’язнення приблизно 100 осіб. Можна лише уявити, в які суми обійдеться вітчизняному бюджетові утримання величезної армії убивць. В українських противників аболіціонізму є й аргументи з практики застосування інституту смертної кари в законодавстві ряду країн світу.

Так, за даними ООН, 130 держав світу уже відмовилися від смертної кари, і лише 25 країн вдаються до виконання смертних вироків. Для прикладу, сусідня Білорусь продовжує і зараз страчувати людей. Аналогічна ситуація в Саудівській Аравії, де відрубують голови прямо на міських площах.

Відміна смертної кари як виду покарання стала необхідною умовою для вдосконалення вітчизняного кримінального та кримінально-виконавчого права і гуманізації суспільства, оскільки її відміна спрямована на визнання Україною людського життя найвищою й абсолютною цінністю. Введення замість смертної кари альтернативного і досить суворого покарання, яким є

довічне позбавлення волі, цілком відповідає демократичним цінностям, проголошеним у міжнародних стандартах про права людини.

Список використаних джерел:

1. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу // Політика і час. – 2000. - № 3-4. – С.30.
2. Рада Європи // Юридична енциклопедія: в 6 т./редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. – К.: Укр. Енцикл., 1998. – Т.5. – 2012 с.
3. Панащук С. ООН бореться со смертною казньою. А США «сражаються» с ООН // Сегодня. – 2007. – 12 ноября. – С. 6.

До питання про кримінальну відповідальність юридичних осіб в Україні

Косенко С.С., професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Загальна частина Кримінального кодексу України, розділ XIV–1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» передбачає кримінальну відповідальність, яка поширюється на установи, підприємства чи організації. Під його дію підпадають державні органи, органи влади автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій.

Але відповідно до абзацу другого частини другої статті 964 КК України, якщо держава або суб'єкт державної власності володіє часткою більше 25 відсотків у юридичній особі або юридична особа знаходиться під ефективним контролем держави чи суб'єкта державної власності, то дана юридична особа несе цивільну відповідальність у повному обсязі за неправомірно отриману вигоду та шкоду, заподіяну злочином, що вчинений державою, суб'єктом державної власності або державного управління. Відповідно до цього положення не зрозуміло, чи визнається держава юридичною особою.

Наведене положення суперечить фундаментальному конституційному і кримінально-правовому принципу особистої кримінальної відповідальності, суб'єктом якої може бути лише фізична особа: відповідно до ч.1 ст.18 КК України, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність. Юридична особа, а тим більше держава та суб'єкти державної власності або державного управління, не можуть бути суб'єктами злочину.

Держава, як така, взагалі не може вчинити бідь-який злочин, а от посадові чи службові особи, можуть, але ж у такому разі мова йде не про юридичну, а про фізичну особу. Одне єдине, що можна вчинити від імені держави, це постановлення завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України) і то не самою державою, а судом від імені України (ч. 1 ст. 371 КПК України).

Крім того, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб не є видом покарання, оскільки, відповідно до ст. 50 КК України,